

Westmann.

Nr. 9

Bergen 20. oktober 1985

1. årgang

Målet er identiteten

Målrokt på Island

I humaniora-veka i Bergen sist i september heldt forsæti Islands, Vigdis Finnbogadottir, eit føredrag i Håkonshalli. Der heldt ho sterkt fram kva tungemålet hev å seia i livet å eit folk. Dette er eit utdrag frå føredraget ved Sigurd Sandvik.

Skapande intelligens føreset identitet, at me veit kven me er. Identitet føreset Tungemål, først og fremst tungemål. Tungemålet ber i seg medvitnet om eigen og sams identitet, det ber soga og framtid i seg. Utan tungemål er mennesket ikkje menneske. All veikjing av målet er eit steg mot å verta berre ein ting, at ein gjev seg inn under det visjonslause robottilværet.

Ein av våre store lyrikarar, Snorri Hjartarson, hev skrive eit dikt som heiter «Land, tjod og tunga» — land, folk og tungemål -. I diktet vert desse tri til ei «trieining sann og ein», som diktaren

fekk «som eit barn på moderkne». «Du eig meg, eg er berre til i deg», seier Snorri Hjartarson. Og dette er det eg gjerne vil fram til: At mennesket er berre til som menneske i medvitnet om kva det tilhøyrer og ved tungemålet.

I mitt heimland blømer kunsten no som aldri før. Me meiner dette heng saman med at han vert skapt av menneske som er medvitne om kven dei er. Dette sjølvmedvitnet hev me gjennom målet. Det er den andre styrken i den islandske framburden, og føresetnaden for at me kan vera eit folk, ein nasjon.

Målet er det som ber identiteten, soga vår og framtid. Eit folk utan soga hev mist hugset. Målet ber attkjenningsvna i seg, - brorskapet, folket og samheldet, og det rekk ut yver grensone mot eit større samhelde.

Me tenkjer alltid ut frå målet - og målet er i og for seg humaniora. Difor må humaniora, alt det målet femner om og inspirerer til, haldast sterkt fram: i heim, i opplæring og kunst. Difor må me syna vilje til å tryggja romet for humaniora; det er umåteleg viktig.

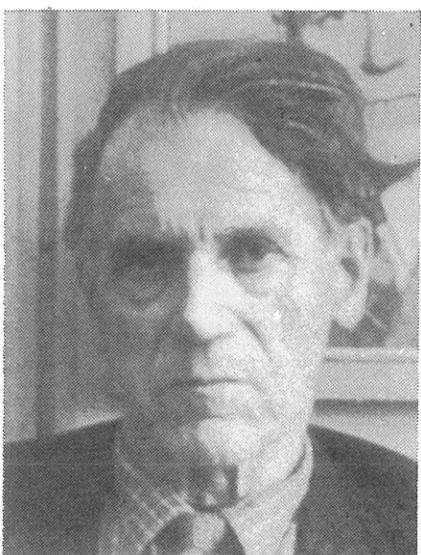
Kvart einaste ord er verdfullt. Å verna ordet er å verna mennesket. Eg tillet meg atter å taka eit døme frå den del av verdi som eg kjenner best: På Island hev me noko me kallar målrokt - måldyrking -, og me hev eit anna ord som heiter målrek, der siste lekken er den same som i ordet rek-ved, det som rek med straumen. Sjølvsagt hev vårt mål dei same vanskar som andre mål med å halda seg reint. Målet må stødt nya seg oppatt og måta seg til, og halda på sine sermerke, utan å ta opp i seg utanlandske ord ukritisk. No freistar me å få heile folket med i målrokt-arbeidet. Beste hjelpemiddlet hev synt seg å vera ironi. Ein av dei mest morosame og populære programpostane i kringkastingi er den som fylgjer etter nyhende-meldingane kvar morgon og kveld, og som tek for seg dagleg målbruk. I denne programposten dreg me fram dei mest vidunderlege målblomar, og me før høy-

ra korleis det kan seiast på ein einfjeld, lettksjøneleg og endefram måte. Ideen bak dette er at målet ber fram noko meir enn beinveges faktta. Dessutan er det eit viktig pedagogisk siktetmål i dette - at ord skal skjønast med det same. Det islandske sjønvarp - som tyder å kasta ut biletet - eller det norske fjernsyn, er noko ein skjønar med ein gong. Det fortel kva som går for seg, og korleis tingen verkar. Det internasjonale TV fortel ingen ting om dette, i vissa ikkje til nordiske born. Med andre ord: Eg er yvertydd om at morsmålet er som mat; det nører vissa om å høyrer til noko, det nører identiteten, fantasien, samkjensla og skjønsemidi.

Sigurd Sandvik

Bøker frå Noregs Boklag

Boklaget hev no gjenge saman med Samlaget, men boklagsnamnet er med på ei diktsamling av Ola Jonsmoen, «Ut å sjå og heim og dans», og på den nye utgåva «Dikt i samling» av Olav H. Hauge. Tidlegare i år kom ny utgåva av Klara Sembs «Norske folkedansar — songdansar».

Olav H. Hauge.

Bøker frå Nordvest

Forlaget Nordvest i Ålesund høyrer ikkje til dei store i forlagsverdi. Likevel hev forlaget arbeidt seg godt fram etter Oddvar Nilsen for nokre år sidan gav seg i kast med denne forlagsverksemdi. Eit serkjenne for bøkene frå Nordvest er fin innbinding og vakkert utstyr, og sume bøker hev slege sers godt til.

Mange bøker frå Samlaget

Det er uppgang i boktalet frå Samlaget i 1985, og 75 titlar er å finna på haustlista frå forlaget. Eit meir variert boktilbod enn nokon gong, heiter det.

Skjønnlitteratur

Vinnarbøker frå romantepling til Samlaget kjem no. Arild Dahl skriv um ein laurdagsdans, og boki heiter «På dans!». Ragnar Hovland held seg til erotisk og politikk i «Professor Moreaus løyndom», og Finn Øglænd hev skrive ein agentroman med boki «Mannen utan ansikt». Utanum bokteplingi finn me tri romanar.

Oddmund Hagen tek upp emne frå krigsåri i Ut-Trøndelag; boki hans hev tittelen «Krigsalbum 1943». Sunnmørsforfattaren Marit kahol som debuterte for eit par år sidan med diktsamlingi «Lattermilde laken», hev skrive ein poesiroman «Maria» som i sumt skal vera um Jesu mor, i sumt um notidsmenneske. Boki til Bjarne Slapgard heiter «Under rose med rubin», sluttboki i den historiske romantiologien frå Trøndelag som Samlaget sender ut med samttittel «Under regnbogen».

Skodespelet «Skipper nest Gud» som Tormod Skagestad skrev til opningi av nybygget til Det Norske Teatret, kjem no som bok. Andre lyrikarar på Det Norske Samlaget i år er Paul-Helge Haugen, Hanne Aga, Arnt Birkedal og Ola Jonsmoen. Per Olav Kaldestad hev gjendikta lyrikk av D. H. Lawrence. Til skjønnlitteraturen fær me rekna «Norsk Litterær Årbok» som no kjem for 20. gong.

Humor

Til det lystelege kan me truleg rekna bøkene til Jon Eikemo, Halvor Kleppen, Herbjørn Sørebø og Norvald Tveit. Jon Eikemo hev funne fram til morosogor og «avsløringer» frå teaterlivet, «For open scene». Halvor Kleppen kjem med telemarksskrønor, og bæ som desse bøkene hev teikningar av Inge Grødu. Audun Hettland hev illustrert boki til Herbjørn Sørebø som hev den talande tittelen «Glade norske smil», Norvald Tveit hev skrive ei blanding av kokebok og burlesk morobok, «Til bords med smalahove». Teiknar er Ivar Kvåle. Dessutan kan me venta ein festleg satire i biletboki «Dei beste frå Gro og Kåre» der ravnane Hugin og

Nordvest høyrer til dei målblanda forlagi, og Nilsen fortel at forlaget som vanleg hev fleire nynorske bøker dette året.

Jubileumsboki for Flora er alt komi; forfatter er Frode Klokarnes. Knut Kråkevik kjem med ei bok som heiter «Sedimentære lag». Kråkevik som bur på Sjoholt, hev sjølv laga teikningar til boki. Mannen bak «Maksværingar», Rolf Losnegård, hev skrive eit skodespel med titel «Risens hjarta».

Nytt frå Norsk Barneblad

Norsk Barneblad er ein hyrnestein i nynorsk bokutgjeving for born og unge. Boklista i år er ikkje av dei største, men me merkar oss at Sigbjørn Heie kjem med ei samling forteljingar, «På løynlege vegar». Heie høyrer til dei etter måten få svært gode nynorske novellistane, og truleg kjem born og unge til å møta Sigbjørn Heie på sitt beste i denne boki som er ilustrert av Margit Galdal.

Liv-Marie Austrheim debuterer med boki «Vikagjengen», og i denne boki høyrer me um brørne Håvard og Kai som flytter frå byen til Vika. Teiknar er Bård Valberg. Det er ei frisk bok, vert det sagt.

Biletboki «Grynt — eit søppelkassedyr» av Unni-Lise Jonsmoen, kom tidlegare i år. Grevlingen Grynt fær nok av søppelkasselivet og dreg attende til naturen i denne boki som me vil kalla ei barnebok med meinig.

Dei umsette bøkene hev altid vore viktige på Norsk Barneblads Forlag, og i år kjem den færøyske forfattaren Steinbjørn Jacobsen med den tridje boki i triologien um Maria som drøymer um å få seg ein hest. Endeleg lukkast det for Maria å spara nok pengar til hesten. Ein sjamerande triologi.

Johannes Heggland er å rekna for ein klassikar i norsk barne- og ungdomslitteratur. Han hev elles skrive sers verdsfulle bøker for vaksne leesarar med. I år kjem «Syskenlaget» i nytt upplag. Boki kom for snart 20 år sidan, i 1966, og etter boksoga stend «Syskenlaget» på serplass i Hegglands diktning for born og unge, med di Heggland her held uppe den realistiske linea frå Rasmus Løland. Den spanande boki fortel um Herborg, fødd utanfor ekteskap, som leitar etter brørne sine.

Hugin & Munin

Kulturarv og soge

I serien «I nær fortid» kjem 3 bøker — frå Trøndelag, Hordaland og Østfold/Vestfold. Snorre kjem i ny utgåve, *Olav Bø* hev skrive um «Høgtider og minnesdagar», og *Sigmund Skard* og *Åsa Gruda Skard* «Menneske vi møtte». Fagleg innnsikta er ei essaysamling til *Kåre Lundsen*, «Dialog med fortida», og ein «Bygdesosiologi» av *Reidar Almås*. Ei reportasjebok er «Båtane på vestlandsfjordane» av Helge Sunde og *Asbjørn Kristoffersen* — ei biletreise i soge og notid. «Parvel rullstol!» heiter ei bok skrivi av ledgiktpasienten *Bjørg Sandve*, ei bok som skal stråla av «ljos, varme og livskraft». Biletboki til måljamstellingsåret 1985, «Av hjartans lyst», skal vera fargerik, ironisk og festleg, og endeleg kjem den store eittbands ordboki «Nynorskordboka», eit verk mange hev venta på, kring 1000 sider, ei definisjons- og rettskrivingsordbok.

For born og unge

I denne gruppa kjem Samlaget med 10norske bøker, dertil 10 umsette. Plassen gjer at me berre kan nemna forfatarane. Torvald Sund, Arnljot Eggen, Ragnar Hovland, Sissel Solbjørg Bjugn, Ingvar Moe og Olav H. Hauge (sistnemnde med attførtalde folkeeventyr). John Donner kjem med 2 nye kriminalforteljingar for ungdom i Sommerset-serien. Samlaget hev kosta kjende og umtykte teiknarar til å illustrera bøkene, og millom dei umsette bøkene finn me internasjonale bestseljarar.

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpenger kr. 75,— for året.

Kan tingast på alle poststader og beinast
frå «Vestmannen», Helge Liland,
5065 Blomsterdalen.

Postgiro 4 25 63 92,
Bankgiro 8401.21.43027

Lysingar:
Alf R. Lygre,
Sverresgt. 30, 5000 Bergen.
Telefon 05-231956.

Bladstyrar:
Jostein Krokvik,
6143 Fiskabygd,
telefon 070 - 21 152.

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
telefon 05 - 22 67 00.

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
telefon 05 - 31 79 29/31 31 16..
Prenta i A/S Dagbladet Dagen, Bergen.

Attersyn og «kjettarord» frå Norsk Bokreidingslag

Norsk Bokreidingslag, laget som kvart år syter for at me før bøker på tradisjonelt norsk mål, Aasenmål, kan meldu um ei allsidig boklista denne hausten òg, jamvel um talet på titlar ikkje er so stort. Det er kvalitet me satsar på, segjer styreformannen Jon Askeland til Vestmannen.

Til 90-årsdagen át Halldor O. Opdal gav Norsk Bokreidingslag tidlegare i år ut eit nytt band i serien *Makter og menneske (XIII)*. *Attåt denne boki kjem forlaget i haust med 5 nye titlar.*

Alfred Andersen: *Ung på anlegg*.

Alfred Andersen som for to år sidan gjorde stor lukka med boki *Ung på fiske*, hev denne gongen skrive um korleis det var á vera på anleggsarbeid for ein 40–50 år sidan. Han gjev oss fargerike og livfulle skildringar av dette arbeidet, og samstundes fær me uppleva korleis livet kunde vera kringum i kystbygdene for nokre ti-år attende.

Ivar Kleiva: *Gulatinget — tingstader og lovver*.

Ivar Kleiva er ein kunnakapsrik og trottug sogemann og bokskrivar. Han hev skrive bygdebøker, m.a. bygdebok for Gulen der han i mange år var lærar. Dermed kom han i nær kontakt med tradisjonen um Gulatinget. I Sognabygdene bylgja striden um kvar tingstaden låg. Tri stader var serleg framme i ordskiftet. Ivar Kleiva er komen til at tinget kan ha vore halde på alle dei tri städene, det kan ha flytta, noko som ikkje var uvanleg i gamletids. Og i boki si ferer han oss ikkje berre til Gulatinget, men til mange andre stader i det gamle Noregsveldet, ikkje minst til Island.

Jostein Krokvik: *Kjettarord um norsk málalkymi*.

Jostein Krokvik er kjend for mange verdifulle bøker, bøker som hev skaffa forfattaren litterære priser. I denne nye boki synar bladstyraren i «Vestmannen» ei ny sida: Han nyttar ironien, men på ein så høivisk og varsam og fin måte at me klukklér når me les. Krokvik held her ei festleg oppgjerd med málalkymistane og all deira málalkymi, han syner kva det hev ført til, og han gjer det med bakgrunn i stor kunna um mål. Boki er so velskriven at setjaren som sette boki sa at dette var eit manuskript med so fin mál bruk at han sat og frygda seg over at det i denne málblandingstid er mogeleg å skriva so veldyrka eit mål.

Egil H. Lehmann: *Helseråd for kvardagen*.

Lækkjaren Egil H. Lehmann hev gjenom mange år skrive ei mengd avisartiklar um álmennene medisinske spørsmål. Desse artiklane gjev han no ut i bokform, og her fær lesarane ei greid innføring i vanlege sjukdomar, i gamle og nye lækjeråder o.s.b. Ei gavebok for alle som er upptekne av helsespørsmål.

Ingebjørg Sandstaa Sandvin: *Kvar dag er ei gáva*.

Ingebjørg Sandstaa Sandvin hev tidlegare gjeve ut *Barndomsminne frå Hardanger* (1982) og *På eigne bein* (1984). Den nye boki hennar er eit sjøvständig framhald av dei two andre, og her fortel ho um tidi like fyrr, under og etter den andre verdskrigen. Gjennom personleg skildra episodar og hendingar gjev ho lesarane ei intim og endefram uppleving av krigsår og fredstid i Indre Hardanger.

BOKRINGEN

Norsk Bokreidingslag hev ein bokring. Dei som ikkje er med der, kan skriva til Norsk Bokreidingslag, Postboks 2672, 5010 Møhlenpris og meldu seg inn. Det kostar ikkje noko. Men lagsfolk i bokringen fær sendande dei bøkene som kjem, med giroblankett innlagd. Og i år er det 5 bøker som kjem.

Ting Vestmannen

Nye tingar kan meldu seg til:
VESTMANNEN, 5065 Blomsterdalen.
Bladpengar for heile året 1985 kr. 75,—.
Postgiro 4 25 63 92.
Bankgiro 8401.21.43027.

EGG OG FJØRFE-
PRODUKTER **PRIOR**

Leverandør av: EGG, EGGEPRODUKTER,
KYLLING, FERSK OG GRILLET, KALKUN,
HØNS, VÅFLER, PANNEKAKER, GRILL,
GRILLUTSTYR, m.m.

VESTLANDSKE EGGSENTRAL

Telefon (05) * 28 65 00 - Postboks 218 - Kanalveien 88 - 5032 Minde

«Vyrde tingmenn!»

I dag skal me sjå korleis nynorsk kan te seg til høgtidleg bruk — i stortingsalen. Teigen til vinstre er etter stenografisk referat frå Stortinget. Mi om-skriwing har stortingsmann, sorenskrivar Einar Stavang «godkjent».

Ærede representanter!

Fra Hans Majestet Kongen har Stortings president i dag mottatt følgende meddelelse:

«Herr stortingspresident!

Jeg har herved den glede å kunne meddele Dem, herr stortingspresident og Norges Storting, at jeg etter ved statsministeren å ha søkt råd hos regjeringsmedlemmene, hos Dem, herr president og de politiske gruppene parlamentariske ledere, hermed gir mitt samtykke til at min kjære sønn, kronprins Harald, idag inngår forlovelse med frøken Sonja Haraldsen, datter av avdøde Karl August Haraldsen og gjenlevende hustru Dagny, født Ulrichsen.»

Idet presidenten bringer Hans Majestets meddelelse til Stortings kunnskap og utber seg bemyndigelse for presidentkapet til å overbringe Hans Majestet og Hans kongelige Høyhet Kronprinsen Stortings lykkenskninger, vil presidenten uttale ønsket om at den forbindelse som er inngått, må bli til lykke og velsignelse for det unge par som har fulgt sine hjerters valg, for det kongelige hus og for vårt land.

Presidenten anser Stortings bemyndigelse for gitt.

Vyrde tingmenn!

Frå Kongen har stortingspresidenten i dag teke imot denne melding:

«Stortingspresident!

Med dette har eg den gleda å leggja fram for stortingspresident og Noregs Storting denne melding:

Etter at eg — ved riksministeren — har rådført meg med riksrådane, med Dykk president, og med partileiarane i Stortinget, gjev eg med dette samtykke til at den kjære sonen min, Kronprins Harald, i dag trulovar seg med frøken Sonja Haraldsen, dotter til avlidne Karl August Haraldsen og attlevande kone Dagny, fødd Ulrichsen.»

Presidenten skal få leggja denne meldingi frå Kongen fram for Stortinget, og bed om fullmakt til at presidentskapet får bera fram for Kongen og Kronprinsen dei beste lukkeyske frå Stortinget. Samstundes vil presidenten her få målbera ynsket om at sambandet som er kome i stand, må verta til lukke og signing for det unge paret som har gjort eit val etter sine hjarto, for kongehuset og for landet.

Presidenten reknar med at Stortinget har gjeve denne fullmakten.

Sigurd Sandvik.

Dragkiste?

I Vestmannen nr. 7 gjev redaksjonen ordet til lesarane — i fall dei kan ha kjennskap til dette ordet som vert brukt på ulikt vis, og som nokon trur er ei vanleg kiste.

Eg har vokse opp på Sørlandet, og der var ordet brukt — ikkje dragkiste ute ved kysten — men trekkiste.

Ei trekkiste var ein stor kommode med rommelege skuffer. Den kunne vera laga av ymse treslag — i mahogni t.d. og med ymse prydnad på. Den kunne også vera av alm. tresortar, furu, bjørk, t.d., og det var vel det mest ålmenne.

Dei vart brukte til å lagra linty i for det meste, og gjerne til å samla utstyr i for ei gjente som skulle gifta seg. Dei var svært praktiske, ein hadde god oversikt over saker og ting. Betre enn i ei kiste med rundt lok t.d.

Ordet dragkiste og trekkiste tyder det same, det er ein stor kommode etter det eg skynar.

Aasta Fluge.

FINT VOSSAFORLAG

Med *Vestanbok Forlag* på Voss hev Johannes Gjerdåker vunne å gjeva ut ei rad grunnleggjande bøker for norsk mål og målreising. I år kjem han med «Prøver av landsmalet i Norge», den tridje nyutgjevingi av viktige skrifter frå Ivar Aasens hand.

Gjerdåker fortel til Vestmannen at bøkene sig toleleg godt ut; han legg vinn på å senda ut bøker som bør finnast i handelen og som ikkje vert foraldrar. Millom bøkene frå Vestanbok merkar me oss «Arbeidet i bygdene» som Johannes Gjerdåker sjølv hev skrive.

Sigbjørn Heie:

MØTE

Alle som har noko med det, kjem og ber fram stolar.

Dei er ivrige og forventningsfulle.

Talaren sit i ein krok og blar i nokre papir. Han har førebudd seg godt og lenge til eit foredrag som iallfall er langt.

Så kjem det ein mann med hatt og set seg om lag midt i rommet. Det kjem ikkje fleire.

Møtet kan ta til.

Alle dei som har noko med det, set seg i ein ring rundt han med hatten. Dei følger ikkje med i foredraget, fordi dei tenker så hardt på det elendige frammøtet.

Mannen med hatt sit roleg, og ingen veit kva utbytte han har av å høyra på talaren.

Likevel, då det er slutt veit alle med seg at eit møte aldri vert halde forgjeves.

Vestmannen.

minner um bladpengane

Med dette bladet fylgjer postgiroblan-kett til alle tingarane. Med bed dykk senda bladpengane for 1986 no, so det ikkje vert gløymd i «jolesjauen». Då er det so mykle anna som skal ut.

Bladpengane vert 75,— kr. for 1986 òg. De lettar forretningsføraren for arbeid dersom dei vert sende straks. Gåvor tek me òg imot med takk; men dei er alltid friviljuge.

Sjå elles bankgiromummer på side 3 i bladet, dersom de heller vil senda gjenom bank.

Den gamle grendi

Halldor O. Opedal:
GARD OG GREND
Hardanger Folkeminnelag 1985.

Denne boki på 218 sidor som kom no til Halldor O. Opedals 90-årsdag ber undertitelen «Heidersskrift til Halldor O. Opedal 26. mai 1985», og framme i boki er det ei lista på nærare 600 einskildmenne og samskipnader som hyller og helsar den trottige granskaren. Med bakgrunn i boktitelen «Gard og grend» fell det lett å tenkja på Ivar Aasens ord i hyllingi til si gamle grend: «Ofte minnest eg mi gamle grend».

Halldor O. Opedal hev gjort grendi til eit stort granskingsfelt. Men han hev fare vida, ikkje stogga ved si eigi barndoms- og ungdomsgrend. Heile Hardanger er med. Dermed møter me eit bygdesamfund som er både mangslunge, forvitnelegt og rikt. Og ikkje minst *tradisjonselt*, med den sunne konservatisme og age for samanhengen som er eit vilkår for at nedervd sed og skikk og kan haldast uppe og skapa kontinuitet.

Two hovudbolkar er det i denne boki. Dei heiter «Gardssamfundet» og «Grannesamfundet». I den fyrste bolken fær me innsyn i eit mangfelde av alt det som høyrdé gardssamfundet til. Her er opplysningsar um sjølvefolket, um borni, um tenestefolk og lønsvilkår, um plassar og husmenn, um legdafolk, um mannsarbeid, kvendarbeid, barnearbeid, um arbeidsfestar, um hustypor på gardane, um huslivet med måltider, med kveldseta, um kyrkjefelder, giftarmål, byggsling, kårfolk og husbondfolk, o.s.b. Og i bolken «Grannesamfundet» les me um hopehav

millom gardsbruksi, um markabyte, um kva eit «bedlag» var (mange veit lite og inkje i dag um den skipnaden). Her vert det fortalt um vegarbeidsplikt og skyssplikt og legdeytingar, um dugnadstiltak, um sambruk av hus og maskinar, arbeid og ferdsla i sams tun, arbeid på teigskifte gardar, hamning og skogsdrift, jakt og fiske og mykje anna. Ja, dei gamle grendene hadde jamvel sin «grannahovding», ein mann som etter tur tok avgjerd i samsaker som hadde med heile grendi å gjera, eit slag «umbodsmann» som gjorde uppataket til sams arbeid.

I det heile er denne boki eit funn for alle som vil vita meir um det faste systemet som rådde i norske grender og bygdelag frå gamalt. Og mālmeisteren Halldor O. Opedal hev sine heimelsmenn frå alle Hardangerbygdene. Dei kjem til orde, ofte med eigne ord soleis som Opedal skreiv det upp når han spurde deim ut. Og det varsame i segjemåten når det t.d. var spurnader um ei grannahjelp eller eit dugnadstak, dei kjem fint fram. På den andre siden hev eg ei kjensla av at einkvan må ha «flikka» på Opedals mālføring sume stader. For det er ikkje den same språklege konsekvens i denne boki som t.d. i den boki av Opedal som kom samstundes, frå Norsk Bokreidingslag («Makter og Menneske XIII»). Og styret i Hardanger Folkeminnelag hev då og i fyreordet som fyller den fyrste boksida, synt at dei nok verdset samlararbeidet til Halldor O. Opedal. Men målet hans vil dei ikkje bruka, i demonstrasjon mot samlaren og forfattaren skriv dei fyreordet på eit mål som må undra både Opedal og mange andre. **Ludv. Jerdal.**

Vesletull

AV EIRIK EVJU

Tone: Blåmann, Blåmann, bukken min.

Mor og far si sol ho er.
Kvardags-livet ljost ho gjer.
Jenta heiter Vesletull
og er grei og god som gull.

Munnen den er raud og rund.
Vesletull er frisk og sunn.
Åtte tener har ho fått
og dei kler ho veldig godt.

Smilehol i lubne kinn
og hjå Vesletull du finn.
Mor si nase jenta ber.
Likskapen er tvillaus her.

Augo, dei er djupe, blå.
Hendene er nette, små.
Håret viltre krullar har,
— sikkert nok ein arv frå far.

Mor sitt fang ho prøve må,
dersom noko vondt kjem på.
Der, med tåre-våte kinn,
fort ho trøyst og lindring finn.

Bakom skyer som sig på,
finst ein himmel, rein og blå.
Nett som vereit skifter fort,
er det heile unna-gjort.

Og mot kveld, når sol går ned,
sit ho tidt på far sitt kne.
Då ein klem han støtt må få,
før ho trøytt til sengs skal gå.

Snart ho ligg på puta si
etter dagsens leik og strid.
Mor og far sin vesle skatt
vinkar nøgd, eit stilt god-natt.

Frå bokheimen

Vestmannen hev ikkje fenge fullt yversyn yver nynorske bokutgjevingar på alle dei store og mindre store bokmålsforlagi — som sume kallar dei mālblanda forlagi. Men me veit at m.a. Edvard Hoem, Karin Moe og Rune Belsvik er på bookmarknaden — sistnemnde med eit skodespel for born. Alt i alt trur me det vert ein rik nynorsk bokhaust 1985.

Elles høyrer me at Sigurd Sandvik hev sett um 50 songar og salmar etter Grundtvig. Dei er oppsette kronologisk med merknader, og dei gjev på ei vis livssoga til «denne merkelege åndskjempa», som Sandvik segjer det. Fyrebelser er det uvisst um dette arbeidet kjem i bokform, men Sigurd Sandvik let sume av umdiktingane verta prenta i skrifter og blad, og me trur dei som les Vestmannen hev sumt i vente frå umdiktingsarbeidet.

So høyrer me nysn um at Norsk Måldyrkingslag snart kjem til å gjeva ut

«Rettleidingar i norsk mālbruk», ei rettleidingsbok i norsk som Olav Grimdal, Eivind Øygarden og Sigurd Sandvik hev

arbeidt med. Dette er eit skrift som trengst og som lenge hev vore påventa.

Viktige bøker

Ivar Aasen:

Norske Ordtak, med etterord av Reidar Djupedal. Kr. 185,—.

Om grunnlaget for norsk målreising, med innl. av Stephen Walton. Kr. 125,—.

Johannes Gjerdåker:

Arbeidet i bygdene. Årsrytmen i landbruket. Ill. av Eirik Røthe. Kr. 65,—.

Inger Heiberg:

Drøm mot virkelighet. En bok om Tor Jonsson. Kr. 165,—.

Eirik Finne:

Brev frå Volo. (Ny i 1985). Kr. 75,—.

Ivar Aasen:

Prøver av landsmalet i Norge. (Ny i 1985) Med etterord av Aslak L. Helleve og Magne Myhren. Kr. 95,—.

I bokhandelen.

VESTANBOK FORLAG — VOSS

Prøver av landsmålet

Ivar Aasen:

Prøver av landsmaalet i Norge, ny utg.
Vestanbok Forlag, Voss, 1985

Johannes Gjerdáker og Vestanbok Forlag på Voss hev vunne seg eit umdøme med å senda ut grunnleggjande og lenge utselde skrifter av Ivar Aasen: for eit par år sidan kom «Norske Ordtak», i 1984 kom «om grunnlaget for norsk målreising».

I 1985 kjem det utrøyttelege vossaforlaget med «Prøver af Landsmålet i Norge», eit kjerneskrift for norsk mål og målgransking som Ivar Aasen sende ut i 1853. Andre upplaget kom i 1899, og det er tridje upplaget me no fær i hende. Skriften hev vore utselt i mannsaldrar, noko som kanskje fortel litt um vårt folks — serleg målfolks — sans for eigne røter.

Prøver inneheld 48 tekster, det er ingi stor bok. 32 av tekstene er på bygdemål

16 på landsmål med skrivemåte Aasen den gongen nyttta. Sidan brigda landsmålet seg litt — det vart *den* og *det* (for *dan* og *dat*) og former som *gjera* (for *gera*). Kor som er, det lagar knapt vanskar for nokon å lesa landsmålet i ei upphavleg form — som rett nok ikkje i alle småting vart Aasens endelege skriftmønster.

I landsmålstekstene finn me eit par av Aasens essays, *Um Diktning* og *Um Storlæte*. Serleg det siste skulde framleis ha dagnær bodskap, for enno finst det nok dei som burde «vara seg fyre å bruka Magti si til Ugagn, liksom til å skræma Småfolk med og hogga mest på dei, som minst kann verja seg», slik det heiter i Aasens rolege og ettertenkte ordlegging. Nokre av tekstene er or folketradsjonen; elles er her både dikt, skildringar og umsett tilfang.

Um Prøver ikkje hev vore å få på mannsaldrar, er ikkje alt tilfang reint ukjent. I dagsens målføresamlingar finn me framleis tekster av Aasen som er pren-

ta i *Prøver*. Og då eg i barndomen kom yver ei lesebok som den gongen var gammal («Læserebog for Folkeskolen og Folkehjemmet», Kristiania 1873), hadde eg eit første møte med «Prøver av Landsmålet», for i denne leseboki finn me eit lite utval «meddelt av Ivar Aasen», på lag like stort som «Prøver af det svenske Sprog» i same bok.

I nyutgåva av *Prøver* har Aslak L. Helleve og Magne Myhren verdfulle etterord. «Eit tidarvende i Noregs-soga» skriv Helleve um utsendingi av bok i 1853. Myhren skriv: «Landsmålsbolken i *Prøver* er språkvitskapleg verksem og skapande bokleg evne».

Takk til Gjerdáker og Vestanbok Forlag som sender ut dette grunnskriftet til rimeleg pris. Kanskje kan nokre sider i komande lesebøker atter få med tilfang frå *Prøver* som i seg sjølv er ei fin lesebok. Dessutan er skriften sjølvgjeven lesnad for alle med interesse for norsk mål.

Jostein Krokvik

Til ettertanke

Svar til Eigil Lehmann

leidarar! De gjev tiende av mynte og karve, men ansar ikkje det som veg meir i lovi — rettferd og hjartemilde og truskap. Blinde vegleidarar som siler av myhanken og svegljer kamen. Ve yver dykk, skriftlærde og farisærar, hyklarar som de er! — De likjest kalka graver — utanpå er dei vene å sjå til, men inni er dei fulle av daudningebein og all slag ureinskaps. Soleis er og de — de eiterormar, slangeungar, koss kan de sleppa undan halvitesdomen?»

Alle veit kvar desse orda skriv seg frå. Dei står i Matt. ev. 23. kap. Anders Hovden nyttta dei i nokre sundagsord han skreiv i Nynorsk Vikeblad i 1938. Tykkjer dei kan vere ei påminning til dei som også i dag «stengjer himmelriket for folk».

Eg må seie meg glad fordi Eigil Lehmann ikkje er Gud, eller fordi hans Gud ikkje er min Gud. Min Gud «stanser ikke der hvor hans prester stanser!» (Bjørnson) Min Gud er nådig, sterkt og fri! Han er ikkje bunden til tusund år gamle myter og dogmer. Han er ikkje «landsforvist» frå jorda, men ráder over sin skapning, og er Far til kvært eit menneskekryp. Kven som er «født av ånd» og dermed er «Guds born» har me menneske ikkje noko med å dème om.

* * *

Det er merkeleg at alle våre teologar (og folk flest elles) ikkje vert skremde av all den usemjø, forfylgjing, kjettarjakt og — brenning den skriftlærde dømesykja har ført til opp gjennom hundreåra. — Eg vil

be Lehmann lese ein gong til det eg skreiv om å samle og forlike menneska, og påvisse at dette ikkje er etter Jesu ånd og lære. At dette ikkje er i samsvar med Lehmanns «kristendom» seier seg sjølv. Men me skal lyde Gud meir enn menneska. Og når Gud har gjeve meg vitet og den frie tanken, så er det herleg å oppleve at han er glad i meg fordi eg brukar denne gava så godt eg kan. Min Gud er så stor, så gåtefull og u-utgrundeleg at han aldri risikerar at eit menneskekryp kan nå høgare — eller m.a.o. trengje inn i alle hans løyndomar. Kva tid vil alle våre teologar ta konsekvensen av dette, og lære den *sanne* tilbeding av det gåtefulle skapingsunderet me dagleg har for augo? Sant å seie finn eg ofte meir av denne audmjuke «ærefrykt for livet» mellom «ikkje truande» som mellom «truande». Det synet kor missvisande og meiningslause desse formuleringane eller omgrepene er! Kor herleg er det vel ikkje fritt å kunne snakke om dei gåtefulle rikdomane i tilverret, utan å verte dømd til helvete som humanist og vranglærar! At Gud er så liten at han ikkje kan ta til seg andre enn dei som er døypte «i Kristi namn», eller trur på alle dogmene som knyter seg til dette, det er ei barbarisk lære, som ikkje gjeld for ein Gud som er full av kjærleik og nåde. I pressa på Sunnmøre var det i fjar eit kvast ordskifte om desse ting. Marie Louise Widnes skreiv m.a.: «Dersom kyrkja er samd med seg sjølv i at dåpen er nødvendig for at eit menneske skal verte frelst — korleis kan ho då våge å vente ein einaste time etter ein fødsel med å døype barnet?» — Til dette svara biskop Nordhaug m.a.: «Vi døyper fordi Gud har gjeve oss påbod om det, men vi trur ikkje at han sjølv er bunden til dåp nå han vil frelse eit menneske. Når tilhøva krev det, handlar han slik han finn det naudsynt.»

Olav Aarflot

«Dei bind ihop tunge byrder og legg på herdane til folk, men sjølv vil dei ikkje leda dei med ein finger. Alle gjerningane sine gjer dei, so folk skal sjå kor gjæve dei er. Men ve yver dykk skriftlærde og farisærar, hyklarar som de er! De stengjer himmelriket for folk, sjølv gjeng de ikkje inn, og dei som vil inn, gjev de ikkje lov til det. — De fer land og strand og leitar etter ein fylgesvein, og hev de funne ein, so gjer de han til eit helvitesbarn. Ve yver dykk, blinde veg-

Garm d.y.:

Saklege målfolk imillom

På bordet ligg Samlags-boki «Målørsla og reformarbeidet i trettiåra», upphavleg eit hovudfagssarbeid, skrivi av *Per Ivar Vaagland*, lektor i norsk ved Stockholms Universitet.

Me er ikkje dei einaste som sumtid hev synt til denne boki og rekna henne for litt av ei sanningskjelde, og me meiner det er ei gild bok, skrivi med vilje til nøytral sanningstruskap. Vaagland er fødd i 1951 og fullkomleg skulldlaus i alt som hende eller ikkje hende i dei harde trettiåra; hans rolle er å lyfta den saklege objektiviteten, noko han kanskje er yvertyd um at han maktar, og som han maktar — nesten.

Likevel er me ikkje i tvil um at tilmed denne jamviktige boki hev ei viss slagside. Me legg ikkje bokskrivaren til last, han veit knapt um det, det er uviljande og stadfester berre at sigerherrane alltid skriv soga og legg aktstykki til rettes for komande granskarar som alle dessutan er merkte av si eigi tids rådande ideologi. Me trur lesarar frå den sigrivinnande sida meiner boki til Vaagland er objektiv nok; lesarar frå den andre sida er nok mindre fullvisse.

Hjá Vaagland finn me ei mengd ordleggingar, synsmåtar og påstand som er mindre sjølvklare og meir umstridde enn boki tyder på. Når Vaagland t.d. skriv at nynorsken hadde lettare enn bokmålet for å tilpassa seg regelverket frå 1938, so er det ein heller soikt synsmåte. Rettare kunne me kanskje se gjå at som den veikare parten var nynorsken eit lettare offer for statleg tvang. Og det er slett ikkje innlysande at den departementale rettskrivingsnemndi trong vera so einsidug samansett som ho vart. Men lat dette og mykje meir til vera. Her finst nok å pirka i for den som vil.

Derimot hakar me oss upp i at Vaagland talar um folkemålsideologi i staden for tilnærningsideologi eller samnorskideologi. Båe partar rekna seg for folkemålsvenner og bygde på folkemålsideologien, rett nok med kvar si utforming.

Gjenom heile boki finn me nemningane (mål)tradicjonalistar motsett (mål)reformvener. Sakleg nøytralt? Nei, me uppdagar kvikt slagsida um me snur på det og brukar nemningane (mål)tradicjonsvenner og (mål)reformistar. Kanskje er det ikkje sakleg nøytralt det heller, men slagsida vert umsnudd. Men er ikkje tradisjonsvenner eit meir enn sterkt nok ord um den flokken som vilde verja dei veike spori av tradisjonar som knytte seg til vårt skriftmål?

Vaagland nemner den «moralske patos» til dei høgnorske, og med rette. Det er berre *det* at moralsk bakgrunn finst for alt norsk målstrev, same kvar du stend. Upplevde dei det ikkje som eit «svik», kunne ny-norskskrivande på flekken taka i bruk bok-

mål til liks med resten av det norske folket. Jamvel i nemningi «språkleg demokrati», uklår og mangtydig som ho er, ligg eit moralsk krav.

Ja, ja. Endåtil den beste kan stiga i miss, endåtil Vaagland. Korlett er det ikkje då å misfara seg for andre? Og no talar med ikkje um oss sjølv, langt derifrå, for me er korkje objektive eller nøytrale me, me veit ikkje for vel um me er saklege. Me klar ikkje på å bruka ordet målreformistar um målreformistane, me tykkjer endå det er svært pynteleg sagt um offentlege nemnder som trudde seg brukande til å laga eit nytt mål. Me blunkar ikkje eingong på å minna um Arnulf Øverland som spurde um ikkje ein komité av fagfolk kunde laga eit nytt skriftmål når Ivar Aasen kunde det. Nei, der er skilnad, sa Øverland; Ivar Aasen var ikkje ein komité, han var eit geni. Men Øverland var heller ikkje alltid objektiv eller sakleg, og slett ikkje var han nøytral.

1. Klasses Mat — Rimelige Priser

VI KAN TILBY:

SMØRBRØD, SNITTER, VARMRETTER, FERDIG-MAT TIL STORE OG SMAÅ ARRANGEMENTER.

Selskapslokaler — vi arrangerer alle former for fester og sammenkomster.

CAFÉ LØVSTAKKEN

Catering & Selskapsservice
Tlf. 29 62 30 - Danmarks plass

Topp rente og lånerett!

VESTLANDSBANKEN

Spennande og engasjerande lesestoff for gutter og jenter!

Norsk Barneblad er bladet med teikneseriar, forteljingar, reportasjar, brevener, matoppskrifter, kjøp og sal, natur og dyr, hobbystoff og mykje meir.

Norsk Barneblad er bladet som kjem beint heim i postkassa — to gonger i månaden.

Send meg Norsk Barneblad:
 1 år kr 98,- 1/2 år kr 55,-
 1/3 år kr 39,-

Nann:

Adr.:

Postgiro 5 14 22 11 — tlf. (034) 16 488
3250 LARVIK

Norsk Barneblad

MØRE FELLESKJØP
Telefon (071) 25 940 - Postboks 588-6001
ÅLESUND

EIVIND VÅGSLID:
Stadnamntydingar
Ny bok —84.
4 av 5 stadnamnbøker
framleis på lager.
For skule, bibliotek, språk-
og namneinteresserte.
Arnlaug Skjæveland,
Olvikvegen 33, 5400 Stord.
Stadnamntydingar IV og frå
NORSK BOKREIDINGSLAG L/L

BUNADSØLV — POKALER — PREMIER
Vi har gaver
for alle anledninger
magnus aase A/s
gullsmed
Strandkaien 6 — Telefon *32 01 60

God og rimeleg mat
får du på
Kaffistova til Ervingen
Torggården, Strandkaien 2, 5000 Bergen

«Ha det» - eller «Leva vel»

Bergens Tidende hev eit aksjonsutval i gang på den seriøse siste-sida si, «På Siden» som ho heiter. Utvalet kallar seg Aksjonsutvalet for «Ha det fint — 85». Me skynar det soleis at det gjeld ein aksjon imot helsingi «Ha det!», ei helsing som hev ete um seg so reint utruleg, og som vel hev avlyöst det svenske «Hei!»

Det er komne mange helsingar til denne aksjonen, og det ser ut til at folk likar betre «Ha det fint — 85» enn det gjengje «Ha det». Vestmannen tillet seg å saksa noko fra helsingsspalta i Bergens Tidende. Her kjem det:

Fra Elisabeth på Minde har aksjonsutvalet for «Ha det fint -85» fått følgende vennlige brev:
«Til PS' «Ha det fint -85».

For mange år siden — dvs. i 1971 — var jeg på sommerskole i Tyskland. Der fikk jeg meg en god venninne i Inger Grete fra Alvdal. Hennes uttrykk var «Ha det lurt!», og det hang igjen hos meg i mange år. Men nå må jeg innromme at det som oftest blir «Ha det!» — og dét er

Nye bøker frå Norsk Bokreidingslag

Jostein Krokvik: *Kjettarord um norsk málalkymi*. Debattbok um målstrid og språkpolitikk. Hefta kr. 48,—.

Ivar Kleiva: *Gulatingset — tingstader og lovverk*. Ei forvitneleg historisk utgreiing. Kr. 120,—.

Egil H. Lehmann: *Helseråd for kvarden*. Ei artikkelsamling um álmenne medisinske spørsmål. Ei gávebok til tilbodspris. Hefta kr. 29,—.

Alfred Andersen: *Ung på anlegg*. Ei fargerik og livfull skildring av anleggsarbeid og av tilhøvet millom bymann og stril for ikring 50 år sidan. Illustrert. Hefta ikr. kr. 70,—.

Ingebjørg Sandstaa Sandvin: *Kvar dag er ei gáva*. Ei intim og endefram skildring av krigsår og fredstid i Indre Hardanger — soleis som ei sydama upplevd det. I band kr. 100,—.

Halldor O. Opdal: *Makter og menneske XIII*. Til 90-årsdagen åt folkeminnegraskaren og málmeisteren Halldor O. Opdal kom dette 13. bandet i folkeminneserien ifrå Hardanger, der m.a. gamle brudlaups-skikkar hev eit stort rom. Hefta kr. 90,—. Eit nytt band er i emning og kan ventast like uppunder jol.

Bokringen kring Norsk Bokreidingslag

Dei som melder seg inn i Bokringen bind seg til å kjøpa 1 eksemplar av kvar ny bok som N.B. gjev ut. Alle som melder seg inn innan utgangen av 1985, hev høve til å kjøpa våre tidlegare utgjevne bøker til halv pris. Dette tilbodet gjeld også dei som alt er med i Bokringen.

Skriv til Norsk Bokreidingslag, Postboks 2672, 5010 Møhlenpris.

nå i alle fall bedre enn av vi adopterer
svenskenes «Hei»? Jeg bare spør!

Hilsen Elisabeth

Ja, bare spør du, Elisabeth, det er derfor vi er til! I prinsippet mener vi for vår del at «Hei!» er like ille som «Ha det!» Men «Ha det lurt!» fra Alvdal er selvsagt ikke bare brukbart, det er sterkt å anbefale. Lykke til i kampen, Elisabeth!

Fra hold som står Gula Tidend nær blir vi ellers telefonisk fortalt at Ludv. Jerald, som vi aldri har hørt si «Ha det!», til vanlig bruker en ganske spesiell hilsen når han omsider tar avskjed med dem han snakker med. Den lyder: «Leva vel!» I mer hverdagslige situasjoner bruker han også «Far vel», men altså i to ord.

Vi sier oss glad for at nynorsk- og dialekt-interesserte mennesker så helhjertet slutter seg til aksjonen, og har selvsagt ingen ting imot å avslutte dagens rapport med det utmerkete «Leva vel!». For øvrig: «Ha det fint!».